

Urszula Perkowska

LEKTORATY JĘZYKÓW OBCYCH W UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM W LATACH 1850–1939

[LANGUAGE COURSES AT THE JAGELLONIAN UNIVERSITY 1850–1939]

Abstrakt: Artykuł przedstawia rozwój praktycznej nauki języków obcych w Uniwersytecie Jagiellońskim od połowy XIX do połowy XX w. Ukazano przyczyny rozszerzenia zakresu nauczania tych języków, wynikające tak ze zmian programowych, jak i z rozwoju kontaktów międzynarodowych uczelni. Doprowadziło to z końcem lat 30. do zorganizowania w Uniwersytecie Krakowskim blisko 20 lektoratów obejmujących języki zachodnio- i wschodnioeuropejskie, w tym też języki klasyczne i język hebrajski.

JĘZYKI OBCIE – LEKTORATY – UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI – WYDZIAŁ FILOZOFICZNY

Abstract: From the middle of 19th to the 1950s of 20th century, the practical courses of foreign languages at the Jagellonian University had been considerably developed, due to both the extension of learning curricula and the progressive growth of international contacts of the University. Thus, in the late 1930s of 20th century, the Cracow University hosted nearly 20 different language courses offered to students, including west and east European living tongues, extinguished classic languages and Hebrew.

FOREIGN LANGUAGES COURSES – FACULTY OF PHILOLOGY – JAGIELLONIAN UNIVERSITY

*

* * *

Wprowadzenie

W drugiej połowie XIX i w pierwszej XX w. Uniwersytet Jagielloński składał się z czterech wydziałów: Teologicznego, Prawniczego, Lekarskiego i Filozoficznego. Doszedł do nich w roku 1924 Wydział Rolniczy. Uniwersytet obrastał dodatkowo w różne kursy i studia, m.in.: Studium Wychowania Fizycznego i Dwuletni Kurs Ogrodniczy. W omawianym czasie krakowska uczelnia przechodziła okres upadku związany z przymusową germanizacją, ale i rozwoju w czasach autonomii galicyjskiej i dwudziestolecia międzywojennego [Stopka, Banach, Dybiec 2000].

Wśród czterech (później pięciu) fakultetów Wydział Filozoficzny był wydziałem wielokierunkowym, obejmującym zarówno kierunki humanistyczne, jak i matematyczno-przyrodnicze [Michalewska 1997]. Miał początkowo charakter wydziału wstępnego, przygotowującego do studiów na pozostałych kierunkach. Dopiero reforma uniwersytetów austriackich, przeprowadzona przez ministra oświaty Leona Thuna w latach 1849–1850, nadała omawianemu wydziałowi samodzielność naukową i dydaktyczną, zrównując go w prawach z pozostałymi fakultetami. Do roku 1872 studia na tym kierunku trwały trzy lata, a później zostały przedłużone na okres czteroletni.

Tak jak i pozostałe wydziały, Wydział Filozoficzny po stagnacji lat 50. i 60. wszedł w okres dynamicznego rozwoju. Wzrosła liczba studentów, powstały nowe katedry i zakłady. W ramach Wydziału funkcjonowało w latach 1890–1923 autonomiczne Studium Rolnicze. Ta dynamika rozwojowa obejmowała tak kierunki humanistyczne, jak i matematyczno-przyrodnicze.

W humanistyce można było zaobserwować szczególnie wysoki poziom nauczania i działalności badawczej w zakresie nauk historycznych i filologicznych. Rozwijały się badania w naukach filologicznych, obejmujące filologie klasyczną, polską, słowiańską, jak też filologie zachodnioeuropejskie [Starnawski 1993]. Ten rozwój i poszerzenie zakresu wykładanych przedmiotów odbywał się stopniowo. W połowie XIX w. w Krakowskiej Wszechnicy funkcjonowała jedynie katedra literatury polskiej, kierowana przez uczonego niewysokich lotów, Karola Mecherzyńskiego, dwie katedry filologii klasycznej obsadzone przez uczonych niemieckich Bernarda Jülga i Gustawa Linkera oraz katedra filologii germańskiej prowadzona przez Tomasza Bratanka [Wydział Filologiczny... 1964]. W późniejszych latach we wspomnianych wyżej katedrach pojawili się tak wybitni uczeni, jak badacze literatury polskiej: Stanisław Tarnowski, Ignacy Chrzanowski, filologowie klasycyści: Adam Stefan Miodoński, Leon Sternbach, germaniści: Spiridion Vukadionović i Wilhelm Creizenach. Dopiero w roku 1890 kreowano katedrę filologii romańskiej, którą objął Maksymilian Kawczyński, a następnie Stanisław Wędkiewicz, Stanisław Stroński. W roku 1911, dzięki nominacji profesorskiej uzyskanej przez Romana Dyboskiego, w Uniwersytecie Jagiellońskim zostało uruchomione nauczanie w zakresie filologii angielskiej, natomiast od roku 1919 prowadzone były przez profesora Tadeusza Kowalskiego zajęcia w zakresie filologii orientalnej, które uzupełniała od roku 1927 katedra sanskrytu i filologii indyjskiej kierowana przez Helenę Willman Grabowską. Rozwijała się również filologia słowiańska,

w której dużymi osiągnięciami badawczymi odznaczyli się m.in. Kazimierz Nitsch i Jan Łoś [Lehr-Splawiński 1939].

Poza wykładami z zakresu historii literatury i słowotwórstwa poszczególnych filologii, Uniwersytet Jagielloński dawał swoim studentom możliwość praktycznego kształcenia się w językach obcych. Przedstawione poniżej omówienie będzie próbą ukazania organizacji tego nauczania w analizowanym okresie. Zagadnienie to nie doczekało się dotąd swego opracowania. Poniższy artykuł został oparty na nielicznej dostępnej literaturze, drukowanych składach osobowych Uniwersytetu oraz dokumentacji źródłowej przechowywanej w Archiwum UJ. Na podstawie tych materiałów autorka przygotowała wydawnictwo obejmujące biogramy wszystkich pracowników naukowych Wydziału Filozoficznego UJ z lat 1850–1945 [Perkowska 2005].

Czasy zaboru austriackiego

Nauczanie języków obcych, czyli lektoraty, funkcjonowało w Uniwersytecie Jagiellońskim zarówno w drugiej połowie XIX, jak i pierwszej XX w., w ramach Wydziału Filozoficznego. W omawianym okresie ta forma dydaktyczna osiągnęła wyraźny postęp. W latach 50. XIX w. praktyczne zajęcia w zakresie nauczania języków obcych prowadziło w krakowskiej uczelni trzech pedagogów: Franciszek Aubertin uczył języka francuskiego, August Otremba języka niemieckiego, a Hieronim Mecherzyński kształcił studentów w umiejętności posługiwania się językiem rosyjskim [*Kronika...* 1887]. Sytuacja uległa zmianie z początkiem lat 60. Od roku 1860 ze spisu wykładów zniknęły zajęcia z języka niemieckiego, w dwa lata później przerwano naukę języka rosyjskiego, a od roku akademickiego 1863/64, z uwagi na przejście F. Aubertina na emeryturę, zlikwidowano ostatnie praktyczne zajęcia z języków obcych [AUJ WF II 191, WF II 192, S II 883]. Język francuski pojawił się ponownie w roku akademickim 1869/70, ale prowadzony był przez Armanda Sivala tylko przez trzy lata. Zajęcia z tego języka przywrócono dopiero w roku 1878/79 – pozostały już w programie dydaktycznym uczelni bez przerw przez cały omawiany okres. Nauczaniem francuskiego zajmował się przez 15 lat Wiktor Erard Ciechomski. W roku 1894 zastąpił go zasłużony pedagog Paweł Rongier, który pracował w krakowskiej uczelni przez 20 lat. W dwa lata po przyjeździe Rongiera, na Wydziale Filozoficznym pojawił się drugi lektorat – nauczanie języka angielskiego. Objął go Michał Dziewicki, który prowadził swoje zajęcia z dużym sukcesem dydaktycznym przez 30 lat.

Początek XX w. przyniósł zwiększenie liczby stanowisk lektorskich. Do wykładów i ćwiczeń z języka francuskiego i angielskiego doszły zajęcia z języka ruskiego (ukraińskiego), które od roku 1900 prowadził Bohdan Łepkij. Od roku akademickiego 1902/03 studenci otrzymali dodatkowo możliwość poznania języka niemieckiego, wykładanego przez Adolfa Stylo. Było to szczególnie ważne dla coraz liczniejszego zastępu studentów, pochodzących z zaboru rosyjskiego, którzy w programie nauki szkolnej nie mieli zajęć z niemieckiego. W tym samym roku (1902/03) wznowiono zajęcia z języka rosyjskiego prowadzone przez Czesława Bagieńskiego, a później przez Włodzimierza Nakoniecznego i Ludwika Jankowskiego. Do tych lektoratów doszło wkrótce (od roku 1905) nauczanie ję-

zyka czeskiego, którym zajmował się Fryderyk Hanke, oraz włoskiego, wykładanego przez ks. Fortunato Gianniniego. W roku 1911 Józef Herbaczewski został zaangażowany do prowadzenia zajęć z języka litewskiego, natomiast w roku następnym nauczaniem języka słoweńskiego i bułgarskiego zajął się sławista Tadeusz Stanisław Grabowski. W przededniu wybuchu I wojny światowej, w roku akademickim 1913/14, na Wydziale Filozoficznym UJ zajęcia z praktycznej nauki języków obcych prowadzone były przez siedmiu lektorów. Język francuski wykładał Paweł Rongier, angielski Michał Dziewicki, niemiecki Juliusz Ippold, włoski Fortunato Giannini, ruski Bohdan Łepkij, czeski, słoweński i bułgarski Tadeusz Stanisław Grabowski, a litewski Józef Herbaczewski [*Skład osobowy...* 1913/14].

W latach wojennych nauczanie języków uległo pewnym ograniczeniom z uwagi na przymusowe zatrzymanie Pawła Rongiera we Francji i Szwajcarii oraz służbę wojenną ks. Fortunato Gianniniego, który był kapelanem w obozach jeńców włoskich [Perkowska 1990]. W okresie wojny natomiast, przez krótki dwuletni okres (1916/17–1917/18), zajęcia z języka węgierskiego prowadził historyk, badacz stosunków polsko-węgierskich, Jan Dąbrowski.

Dwudziestolecie międzywojenne

W dwudziestoleciu międzywojennym, mimo kłopotów finansowych, krakowska uczelnia starała się rozszerzyć zakres zapewnianej studentom praktycznej nauki języków obcych [Dybiec 2000]. Bez większych przerw prowadzone były wówczas zajęcia z języków zachodnioeuropejskich. Lektorat języka francuskiego objął w roku 1920 Louis Bernard i prowadził go z przerwą lat okupacji do roku 1950. Zajęcia z języka angielskiego, po przejściu na emeryturę Michała Dziewickiego, przejął w roku 1928 Jan Stanisławski, pozostający w uczelni do roku 1958. Nauczaniem języka niemieckiego zajmował się początkowo wspomniany Juliusz Ippold, a następnie prowadziły go lektorki: absolwentka UJ Marta Unger, a w latach 1934–1939 wielkopolanka z obywatelstwem niemieckim Charlotte Hübner. Język włoski, po odejściu ks. Fortunato Gianniniego, wykładała w latach 1926/27–1934/35 Nelly Nucci, a po niej Lucillo Nediani i Alfredo Grillo. Tylko przez dwa lata studenci krakowscy mieli możliwość uczęszczania na zajęcia z języka hiszpańskiego, prowadzone przez ks. Laureano Martinezę.

Na skutek trudności finansowych, w pierwszym okresie odrodzonej Rzeczypospolitej nastąpiły ograniczenia w nauczaniu języków słowiańskich. Dopiero w roku 1921 przywrócono lektorat języka rosyjskiego, który objął Sergiusz Malewicz, a po nim zajęcia prowadziła sławistka Maria Dłuska i – w latach 1934–1939 – Stefan Bednarski. Od roku 1922/23 wznowiono wykłady i ćwiczenia z języka bułgarskiego. Nauczaniem tego języka zajmował się początkowo późniejszy profesor UJ Witold Taszycki, a następnie stypendyści rządu bułgarskiego, którzy z czasem objęli katedry slawistyczne w ojczystym kraju: Iwan Lekow, Lubomir Andrejczin, Kujo Kujew. Od tego samego roku akademickiego spisy wykładów rejestrowały lektorat języka czeskiego i słowackiego, kierowany przez Kamila Suchego, a od roku 1936 prowadzony przez historyka Henryka Batowskiego. W roku 1924 działalność dydaktyczną w uczelni krakowskiej rozpoczął Chorwat Vilim Frančić, który do końca omawianego okresu (a faktycznie do roku 1961) zajmował się nauczaniem języka serbo-

chorwackiego. W kilka lat później (1926/27) przywrócono lektorat języka ruskiego i ukraińskiego, kierowany przez Jana Zityńskiego i Juliana Genyka Berezowskiego. W latach 1932–1935 nauczaniem języka małoruskiego (białoruskiego) zajmował się Władysław Kuraszkiwicz. Tylko przez krótki czteroletni okres (1933–1937) prowadzono w Uniwersytecie Jagiellońskim zajęcia z języka łużyckiego, którymi kierował Zdzisław Stieber.

Poza słowiańskimi, studenci UJ mieli również możliwość poznania innych języków europejskich. Odejście z uczelni Józefa Herbaczewskiego spowodowało zawieszenie lektoratu języka litewskiego. Zajęcia wznowiono na krótki trzyletni okres, dzięki działalności absolventki krakowskiej uczelni, Heleny Szejkwowskiej, późniejszej bibliotekarki Uniwersytetu Wrocławskiego. Tylko przez rok lektorat języka łotewskiego prowadziła Anna Abele. Od roku 1922 do stałego programu nauczania uczelni krakowskiej weszły natomiast ćwiczenia i wykłady z języka węgierskiego, które prowadził początkowo Juliusz Koppel, a następnie w latach 1935–1939 rodowity Węgier, wielki przyjaciel narodu polskiego, János Harajda. Lektorat języka rumuńskiego pojawił się w roku 1921/22, następnie – po dwóch latach przerwy – objął go stypendysta rządu rumuńskiego Peter Panaitecu (1923/24), po czym, od roku 1928/29 do wybuchu II wojny, zajęcia z tego przedmiotu prowadził Stanisław Łukasik.

Tylko okresowo prowadzona była w dwudziestoleciu międzywojennym nauka języków skandynawskich. Nauczaniem tym zajmowali się: Duńczyk Folmer Visti, Szwed Paul Fennenberg i Polak Rudolf Mahr. Na zajęcia z tych języków chętnie uczęszczali m.in. słuchacze Studium Wychowania Fizycznego [Kleczkowski 1948]. Tylko przez cztery lata (1929/30–1933/33) przy Wydziale Filozoficznym UJ działał lektorat języka japońskiego, kierowany przez Amerykanina Carra Denzela, natomiast zaledwie przez jeden rok studenci mieli możliwość zapoznania się z językiem chińskim, wykładanym przez późniejszego profesora sinologii Uniwersytetu Warszawskiego, Witolda Jabłońskiego. Od roku 1933 do wybuchu wojny prowadzono natomiast nauczanie międzynarodowego języka esperanto, którym zajmował się Tadeusz Hodakowski.

Dawne gimnazja o profilu humanistycznym zapewniały swoim absolwentom bardzo dobrą znajomość języków klasycznych: łaciny i greki. Po I wojnie światowej i reformie szkolnictwa średniego, wstęp do wyższych uczelni mieli absolwenci gimnazjów różnego typu. W związku z tym, zaistniała konieczność umożliwienia młodzieży uzupełnienia wykształcenia w zakresie znajomości greki i łaciny. Lektorat języka łacińskiego został utworzony w Krakowie w roku 1920. Prowadził go aż do roku 1946 Stanisław Skimina, późniejszy profesor filologii klasycznej. Z kolei od roku 1924 aż do wybuchu II wojny światowej nauczaniem języka greckiego zajmował się Jerzy Schnayder, z czasem profesor uniwersytetów w Łodzi i Wrocławiu. Zajęcia te uzupełniano ćwiczeniami z języka nowogreckiego, kierowanymi przez Kazimierza Bulasa.

Uniwersytet Jagielloński uznawał również konieczność zaznajomienia studentów z językiem hebrajskim. Przez dwa lata, w roku akademickim 1925/26 i 1927/28, zajęcia prowadzili kolejno Dawid Rosenman i Edmund Stein. Dopiero od roku 1930/31 lektorat języka hebrajskiego wszedł już na stałe do programu dydaktycznego uczelni. Kierował nim do roku 1939 Benzion Katz, z czasem profesor uniwersytetu w Tel Awiwie.

Podsumowanie

Nauczanie języków obcych w okresie drugiej połowy XIX i pierwszej połowy XX w. uległo w Uniwersytecie Jagiellońskim znacznemu poszerzeniu. O ile w drugiej połowie XIX w. w uczelni krakowskiej pracowało zaledwie kilku lektorów, to z końcem lat 30. działało już 18 lektoratów. Dawało to studentom już wówczas znacznie szersze możliwości praktycznego przyswojenia języków obcych. W sumie przez sale wykładowe Uniwersytetu Jagiellońskiego przewinęło się w latach 1850–1939 78 nauczycieli-lektorów. Były wśród nich osoby, które pracowały bardzo krótko, przez rok lub kilka lat, a wśród nich: Włodzimierz Nakonieczny, Jan Dąbrowski, Paweł Fennenberg. Obowiązki lektorskie spełniało jednak wielu nauczycieli przez długi okres, przekraczający 20 lat. Do takich długoletnich nauczycieli zaliczali się: Ludwik Bernard, Fortunato Giannini, Paweł Rongier. W gronie lektorskim znaleźli się zarówno Polacy wykształceni w uczelniach zagranicznych, m.in. sławiści Tadeusz Stanisław Grabowski bądź Witold Taszycki, jak również cudzoziemcy, którzy zapoznawali polską młodzież ze swoimi ojczystymi językami. Można tutaj wymienić Włoszkę Nelly Nucci, Węgry Jánosa Harajdę, Bułgara Iwana Lekowa. Lektoraty umożliwiały studentom w omawianym okresie praktyczne zapoznanie się z wieloma językami obcymi, wzbogacając ofertę dydaktyczną krakowskiej uczelni o ważny element kształcenia.

Wykorzystane źródła i opracowania

- Dybiec, J. (2000). Uniwersytet Jagielloński 1918–1939. Kraków: Wydaw. PAU.
- Kleczkowski, A. (1948). Germanistyka, anglistyka i skandynawistyka w Polsce Kraków: Wydaw. PAU.
- Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego od r. 1864 do 1887 (1887). Kraków, Wydaw. UJ.
- Lehr-Splawiński, T. (1939). Z przeszłości slawistyki w Uniwersytecie Jagiellońskim. [W:] Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok akad. 1937/38. Kraków: UJ, s. 24–43.
- Lektoraty języków obcych, Arch. UJ sygn. WF II 191.
- Lektoraty języków obcych, Arch. UJ sygn. WF II 192.
- Lektoraty, Arch. UJ sygn. S II 883.
- Michalewska, K. (1997). Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego 1849–1945. [W:] Inwentarz akt wydziałów i studiów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1850–1939. Red. J. Michalewicz. Kraków: Wydaw. Archiwum UJ, s. 227–241.
- Perkowska, U. (1990). Uniwersytet Jagielloński w latach I wojny światowej. Kraków: Universitas.
- Perkowska, U. (2005). Corpus academicorum Facultatis Philosophicae Universitas Jagellonicae 1850–1945 [maszynopis].
- Składy osobowe Uniwersytetu Jagiellońskiego 1850–1939 (1850–1939). Kraków: UJ.
- Starnawski, J. (1993). O uniwersyteckim studium dyscyplin filologicznych. Kraków: Universitas.
- Stopka, K; A.K. Banach; J. Dybiec (2000). Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków: Wydaw. UJ.
- Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego: historia katedr = Facultas Philologa Universitatis Jagellonicae Cracoviensis: historia cathedrarum (1964). Red. W. Taszycki, A. Zaręba. Kraków: Wydaw. UJ.